

చ. సిరిగల వాని కెయ్యడల చేసిన మేలది నిష్పలంబగున్
నెటీ గుటీగాదు పేదలకు నేర్చున చేసిన సత్పలంబగున్
వఱపున వచ్చి మేఘుడొక వర్షము వాడిన చేల మీదటన్
కురిసిన గాక అంబుధుల కుర్చుగ ఏమి నవలంబు భాస్కరా!

భావము: ధనవంతునికి మనం చేసే మేలు వ్యర్థం. పేద వానికి చేస్తే ప్రయోజనం కలుగుతుంది. వానలు లేనప్పుడు ఎండిపోతూ ఉన్న చేల మీద మేఘుడు వాన కురిస్తే ఫలితం ఉంటుంది కానీ సముద్రం మీద కురిస్తే ప్రయోజనం ఏమిటి?

ఉ. సన్మత కార్యదక్షుడొకచాయ నిజప్రభ యప్రకాశమై
యున్నపుడైన లోకులకు నోండొక మేలొపరించు సత్యసం
న్నడు భీముడా ద్విజుల ప్రాణము కావడే ఏకచక్రమం
దెన్నికగా బకాసురుని నేపున రూపడగించి భాస్కరా!

భావము: భీముడు బ్రాహ్మణ వేషములో అజ్ఞాతముగాగడుప వలసి వచ్చిన సమయమున కూడా ఏక చక్రపురము నందలి బ్రాహ్మణ కుటుంబమును బకాసురుని బారినుండి రక్షించ గలిగినాడు. కనుక కార్యదక్షుడైనవాడు ఏ కారణము చేతనైననూ తన గొప్పతనమును మరుగు పరుచు కొనపలసి వచ్చిననూ ఇతరులకు తనకు చేతనైనంత మేలు ఏదైననూ చేయగలడని భావము.

అడిగనయట్టి యాచకుల ఆశలెరుంగక లోభవర్తియై
కడవిన ధర్మదేవత ఒకానోకయప్పుడు సీదు వానికి
యోడలః అదెట్లు పాలు తమకిచ్చునె యచ్చనుటనైన లేగలన్
కడువగ నీనిచో కెరలి గోవలు తన్నును గాక : భాస్కరా!

భావము: భాస్కరా! దూడలను తాగనియ్యకుండా మొత్తం పాలు తీసకోవాలని సిద్ధపడితే ఆపులు పాలియ్యవు సరే కదా తంతాయి. అలాగే ఏదో యసాన్రి ఆశతో వచ్చి చేయి చాచి అడిగే వారికి లోభితనముతో పొమ్మంటే ధర్మదేవత ఆ లోభికి ధనం ఎప్పుడూ రాకుండా చేస్తుంది అడిగిన వారికి ఎంతో కొత యిస్తూ ఉంటే ధనం ఏదో విధంగా వస్తూ ఉంటుంది. కాబట్టి యాచించే వారిని చులకనగా చూచి ‘లేదుపో’ అని అనకూడదు.

ఒక్కడు మాంసమిచ్చే మతీయెక్కడు చర్చము గోసి యచ్చేవే
 తొక్కరుడస్థినిచ్చే నిక నొక్కడు ప్రాణములిచ్చే వీరిలో
 నొనొక్క పట్టునన్ బ్రాహుక నోపక యిచ్చిరో కీర్తి కిచ్చిరో
 చక్కగ జూడ మంత్రి కుల సంభవ! రాయనమంత్రి భాస్కరా!!

భావము: ఒకరు శరీరంలో నుండి మంసాన్ని కోసి ఇచ్చారు. ఒకరు చర్చం కోస ఇచ్చారు. మరొకరు వెన్నెముక ఇచ్చారు. ఇంకొకరు ప్రాణమే ఇచ్చారు. వీళ్లంటా బతుకలేక ఈ పనులు చేశారా? కీర్తికోసం చేశారా? ఒ మంత్రి కులంలో జన్మించిన రాయన భాస్కరుడా! బాగా ఆలోచించి చూడు.

ఊరక సజ్జనుండొదిగి యుండినవైన దురాత్మకుండుని
 ష్టూరణ మోర్యలేక అపకారము చేయుట వాని విద్యగా
 చీరలు నూరు టంకములు చేసెడివైనను పెట్టేనుండగా
 చేరి చినింగి పోగారుకు చిమ్ముటకేమి ఫలంబు? భాస్కరా!

భావము: ఎంతో విలువైన బట్టలు పెట్టేలో ఉండగా చిమ్ముట పురుగు వాటికి చిల్లలు పెట్టి కొరికిపాడు చేస్తుంది. దానివల్ల ఆ పురుగుకి ఏమి లాభం? ఏమీ లేదు. వాటిని పాడు చెయ్యడం దాని స్వభావం. అలాగే ఎవ్వరినీ ఏమీ పల్లెత్తుమాట అనక తన యింట తాన్ను సజ్జనట్టి నిపోరణంగా దుర్జనుడు అపకారం చేసి బాధపెడతాడు. వాడికి వచ్చే లాభం ఏమిటి? ఏమీ లేదు. చెడ్డవాని గుణం అది. (అలాంటి పనులు చెయకయకూడదని నీతిపారం).

శీగల భాగ్యశాలింగడుఁ జేరఁగవత్తురు తారుదారె దూ
 రాగమన ప్రయాసమున కాదట నోర్చియునైన నిల్వను
 ద్వోగముచేసి, రత్ననిల యుండని కాదె సమస్త వాహినుల్
 సాగరు జేరుటెల్ల ముని నన్నత మద్దరుమూర్తి భాస్కరా!

భావము: మునులచే స్తుతింపబడిన, సర్వజనులకు గురుమూర్తి యగు ఓ భాస్కరా! జనులు భాగ్యవంతుల వద్దకు, చాలా దూరము, శ్రమయని గుర్తించక ఓర్పతో నివసించుటకు, నిధియగు సముద్రుని వద్దకు సాగరములన్నియును ప్రకృతి సిద్ధముగా చేరును గదా! అట్లే సంపదున్నవాని వద్దకు జనులు ఆహోనము లేకునే చేరగలరని భావము.

అతిగుణహీనలోభికిం బదార్థము గర్జిన లేకయుండినన
మితముగంగాని కల్పిగల మీందటనైన భుజింపడింపుగా
నతమని నమ్ము దేహమును సంపద, నేఱులునిండిపాణినన
గతుకగంజూచుం గుక్క దనకట్టడ మీఱక యెందు భాస్కర!

భావము: భాస్కర! సద్గుణములు లేని లోభి వానికి సంపద కల్పిననూ, లేకపోయిననూ మితముగా భుజించును.
సంపద కల్పిన మీదట కూడా లేని వాని వలె భుజించును.

ఎందుకనగా శరీరము, భాగ్యము శాశ్వతమని నమ్మిజేవనము గడుపును. ఎట్లనగా నదులు సంపూర్తి
జలముతో ప్రవహించుచున్ననూ, కుక్కతన అలవాడు చొప్పున నాలుకతో నీటిని త్రాగును. పుష్టిగా త్రాగదు కదా!

అనఘనికైనం జేకుఱు నవర్మని గూడి చరించినంతలో
మన మొరియంగ నప్పుండవమానము కీడు ధరిత్రియందు నే
యనుపునవైనం దప్పవు యదార్థము తానది యెట్టులన్నచో
నినుమును గూర్చియగ్ని నలయింపదె నమ్మెటు పెట్టు భాస్కర!

భావము: ఇనుముతో కలిసియున్న అగ్నికి సమ్మెట పోటు పడినట్లుగా, లోకమునుందు తగని వానితో స్నేహము
చేయుచూ సంచరించు వానికి, ఎంతటి సద్గుణ వంతునకైననూ నేదియో నొక సమయాన అవమానము, హని
కలుగును. ఇయ్యుది తప్పని సరిగా గుర్తుంచుకొనుము.

ఈక్ష్మీతి నర్థకాంక్ష మదినెపుడు పాయక లోకులెల్ల నం
రక్షకుడైన సత్పుభుని రాకలగోరుదు రెంచుంజంద్రికా
పేక్కం జెలంగి చంద్రుండుదయించు విధంబునకై చకోరపుం
బక్కులు చూడవే యెదుర పారముదంబును బూని భాస్కర!

భావము: భాస్కర! భూమి యందు సంచరించెడు మానవులు సంపద యందు అత్యాశచే కాపాడునట్టి రాజునకై
అన్మేషించిజీవనార్థము స్థిర నివాసమేర్పర్చు కొందురు. ఏలయనగా చకోర పక్కులు తన ఆనందము ననుభవించు
కొరకు రాత్రియందు చంద్రుని యొక్క వెన్నెలకై అన్మేషించును కదా! అట్టే మానవులు కూడా పై విధముగా
అన్మేషించెదరు.

ఈజగమందుఁదామనుజుడింత మహాత్మకుఁడైన దైవమా
తేజముతప్పఁజూచునెడఁ ద్రిమ్మరికోల్పుడుఁ నెట్లన స్నహో
రాజకుమారుఁడైన రఘురాముఁడు గాల్పుడగా యలాకులున్
బోజనమైతగన్వనికిఁయిఁ, చరింపఁడెమున్న భాస్కరా!

భావము: మానవుడు ఎంత గొప్పవాడైననూ గ్రహయోగ బలము వక్రించినచో నా గొప్పతనమంతయునూ తగ్గిపోయి, దేశ సంచారియై తప్పక తిరుగవలసిన స్థితి ఏర్పడవచ్చును. ఎట్లనగా శ్రీరామ చంద్రుడు కాలినడకతో నడవి కేగి ఆకులు, కాయలు, మున్నగునవి భుజించి, తిరిగి రాజ్యమునకు వచ్చేను గదా! అట్లే విధి వక్రించనచో ఎంత వాడైననూ విధిననుసరించి నడవ వలసిందేనని భావము.

ఎట్లుగఁబాటువడ్డ నొకయించుక ప్రాస్తము లేక వస్తువుల్
వట్లువడంగ నేరవు నిబధ్మి సురావళిఁగూడి రాక్షసుల్
గట్లు పెకల్చి పాల్పుడలి గవ్యము చేసి మధించిరంతయున్
వెట్టియెకాక యేమనుభవించిరి వారమృతంబు భాస్కరా!

భావము: అమృతము కొరకు రాక్షసులు, దేవతలు స్నేహముతో కలిసి మందర గిరిని ద్రేచ్చి కవ్వముగా చేసి, పాల సముద్రమును చిలికిరి. రాక్షసులు పడిన పాట్లు వ్యర్థము. వారికి అమృతము లభించలేగు. ఆవిధముగనే మానవుడింత కష్టపడిననూ దానిని అనుభవింపదగిన అదృష్టము లేకపోతే ఘలితము లభించదని సారాంశము.

ఏల నమస్త విద్యల నొకించుక భాగ్యము గర్భియుండినన్
జాలున నేక మార్గముల సన్ముతికెక్కు, సదెట్లోకోయనన్
ణాలకు నేడ విద్యలు తిరంబుగ దేవత రూపు చేసినన్
ప్రాలి నమస్కరించి ప్రసవంబులు పెట్టరె మీద భాస్కరా!

భావము: రాక్షు విద్యలు నేర్వక యున్ననూవాటి అదృష్టముచే దేవతా ప్రతిమలగును. జనులు ఆ ప్రతిమలకు పూలతో అర్పనలు, సుపూజలు చేసి తరిస్తారు. ఆవిధంగానే అదృష్టరేఖ యుండినచో సమాజమునందు కీర్తి ప్రతిష్టలతో విరాజిల్లుతారు. అంటే విద్య లేకపోయననూ అదృష్టరేఖ ముఖ్యమని భావము.

దానము సేయగోరిన వదాన్య కీయంగ శక్తిలేనిచో
నైనఁబిరోవ కారమునకై యొకదిక్కునఁ దెచ్చియైన నీ
బూనును, మేఘఁడంబుధికి బోయి జలంబుల దెచ్చియాయడే
వాన నమస్త జీవులకు వాంచిత మిపెనలార భాస్కర!

భావము: మేఘుడు తన వద్ద జలము లేనిచో సముద్రము వద్దకు వెళ్ళి జలమును ద్రెచ్చి సర్వప్రాణులకు వర్షముగా ధారపోయును. దానిచే ప్రాణులు తృప్తిని చెందును. అట్లే ధర్మాలవంబియైన దాత తన వద్ద దానము చేయుటకు శక్తి లేకున్ననూ, ఇంకొకచోటి నుండియైనను తెచ్చి దానమ చేసి పరోపకారము చేయుచుండెను.

తెలియని కార్యమెల్లఁ గడతేర్చుటకొక్క వివేకి జేకానన్
వలయునట్టినదిద్దుకొనవచ్చు బ్రయోజనమాంద్యమేమియుం
గలుగదు ఫాలమందు దిలకంబిడునప్పుడు చేతనద్దమున్
గలిగిన జక్క జేసికానుగాదె నరుండది చూచి భాస్కర!

భావము: మనుజుడు నుదుటి యందు బోట్టును పెట్టు కొనచూ, చేతియందు అద్దముతో బోట్టును వంకర టికర లేకుండా సరి చేసుకొనును. అట్లే నేర్పరి వద్దకెళ్లి పనులను చక్కదిద్దుకొని సంతోషా తిశయమును తెలివి గలవాడు పొందునని భావము.

హీనకులంబులందు జనియించిన వారికి సద్గుణంబు లే
న్నేనియుఁ గల్లియున్న నొకనేరము చెందకపోదు పద్మముల్
భూనుతి గాంచియున్ బురద బుట్టుటవల్ల సుధాకరోదయం
బైన సహస్ర మొందవెప్రియంబున జూడగలేక భాస్కర!

భావము: లోకంలో మిక్కిలి ఖ్యాతి గల తామర పుష్పులు బురద యందు బుట్టుటవే గల్లిన దోషము వలన చంద్రోదయ సమయానికి యేవగించి చూచుచుండును. కానీ ప్రియముతో జూడవు. అట్లే తక్కువ కులము నందు పుట్టిన మానవునకెన్ని సద్గుణములు ఉన్ననూ నొక్క చెడు గుణము మాత్రము ఉండగలదని భావము.

స్థానము తప్పివచ్చునెడఁ తానెటువంటి బలాధ్యదున్ నిజ
స్థానకుడైన యల్పుని కతంబునవైనను మోసపోవుగా
కానలలోపలన్ వెడలి గంథగజం శొకనాఁడు నీటిలోఁ
గానక చొచ్చినన్ మొనలికాటున లోఁబిడదోటు భాస్కరా!

భావము: మదించిన ఏనుగు అడవిని వదలి నీటి యందు ప్రవేశము గల్లిన తోడనే మొసలికి లొంగిపోయినది గదా! అట్లే మానవుడు ఎంత బలము గలవడైననూ తన స్థానమును విడిచి, అన్య స్థానమును చేరినవో బలము తగి పరాభవములు పొందునని భావము.

పండితులైనవారు దిగువండగ మండగ నల్పుడొక్కడు
ద్వండతఁ భీరమెక్కిన బుధప్రకరంబులకేమి యెగ్గగున్
కొండొక కోతుఁ జెట్టు కొనకొమ్ముల నుండగ గ్రింద గండ భే
రుండ మదేభ సింహానకురంబములుండె చేరి భాస్కరా!

భావము: కోతి ఒకటి చెట్టుమీద చిటారెకొమ్మన ఎత్తున కూర్చుని యున్నంత మాత్రమున ఆ చెట్టు క్రింద, నేల మీద సంచరించు గండ భేరుండములు, మదపు టేనుగులు, సింహముల గుంపులకు వచ్చిన తక్కువతనము లేదు కదా! అలాగే పండితులైన వారు క్రింద కూర్చుని యుండగా, అణ్ణడైనవాడు ఉన్నతా స్థానముపై కూర్చోన్నంత మాత్రము చేత ఆ పండితుని కేమాత్రమును అల్పత్వము రాదు. అనగా, వారి గౌరవము తగ్గదని భావము.

చ. వరహితమైన కార్యమతి భారము తోడిదియైన పూను న
త్వరుమడు లోకము ల్యాగడ, పూర్వమునందొకరాల వర్షమున్
కురియగ చొచ్చినన్ కదిసి గొబ్బున గోజన రక్షణార్థమై
గిరి నొక కేల ఎత్తైనట కృష్ణుడు చత్రము భాతి భాస్కరా!

భావము: లోకులకు హితాన్ని కలిగించే పని ఎంత కష్టమైనది అయినా మంచివాడు పూనుకుంటాడు. పూర్వం రాళ్ల వర్షం కురిసిన సమయంలో గోవులను, గోపాంకులనూ రక్షించడానికి కృష్ణుడు కొండనే ఎత్తి గొడుగుగా పట్టాడు.

వట్టుచుండండి యత్యధమవర్తమండైనను గాని వానికిం
 బుట్టిన పుత్రకుండు తన పుణ్యవంశబున దొడ్డ ధన్యండా
 నెట్లన మత్తివిత్తు మునుపెంతయు గొంచెము దాన బుట్టనా
 చెట్టు మహాన్నతత్వమునకు జెంద దేశాభల నుండి భాస్కర!

భావము: మారి చెట్టు విత్తనము చిన్నది అయినను దాని నుంచి వచ్చిన మొక్క పెద్ద చెట్టు శాఖోపశాకలుగా మహావృక్షము అగును. అట్లే తండ్రి నీచ ప్రవర్తన కలవాడైననూ తన పూర్వ పుణ్యాన గొప్పవాడుగా కావచ్చనని భావము.